

diskuze, kterou můžeme bezpochyby považovat za hlavní hnací sílu nejen molinologie, ale jakékoli vědní disciplíny. Právě za tento prostor k přednesení a sdílení nejnovějších poznatků ve výzkumu vodních mlýnů patří velký díky Radimu Urbánkovi a dalším pracovníkům vysokomýtského muzea. Ale v neposlední řadě se sluší poděkovat také Lukáši Kovářovi, který se dobrovolně ujal redakční a ediční práce sborníku Vodní mlýny VI, který snad již v příštím roce nabídne přednesené referáty široké veřejnosti i v písemné podobě.

Jaroslava Škudrnová

Ohlédnutí za výstavami na Plzeňsku

Plzeňská výstavní sezóna 2017–2018 nabídla návštěvníkům řadu historicky akcentovaných výstav, z nichž se ve svém hodnocení zaměřím na tři nejvýznamnější: **Pistole, pušky a samopaly československých zbrojovek v letech 1918–1968** v Západočeském muzeu, dále výstavu **Tenkrát v Evropě: Čeští umělci v totalitních režimech 1938–1953 v Západočeské galerii a konečně expozici Dvě století Rukopisů zelenohorského a královédvorského** v Muzeu jižního Plzeňska v Blovicích.

Mimořádným počinem byla především výstava **Pistole, pušky a samopaly československých zbrojovek v letech 1918–1968**. Vůbec poprvé tu byla prezentována v širokém spektru produkce ručních palných zbraní československé předválečné i poválečné produkce. Byla tu tak názorně dokumentována známá skutečnost, že Československo patřilo k největším výrobcům těchto zbraní na světě, pistolí, pušek a samopalů, které se díky své kvalitě – bez ohledu na ideologické konotace – těšily na světovém zbrojním trhu zasloužené oblibě. A přirozeně ve svých důsledcích pomáhaly jako žádaný exportní artikl plnit státní pokladnu a zvyšovat zaměstnanost, třeba i v odlehlejších regionech na Moravě (Uherský Brod) či na Slovensku (Považská Bystrica). Jádrem expozice byly samotné střelné zbraně. Jako exponáty s doprovodnou dokumentací a popisky tu byla divákovi představena patrně kompletní paleta v Československu do roku 1968 vyráběných ručních palných zbraní, zahrnující ve skleněných vitrínách velkého výstavního sálu 36 pistolí a 66 pušek a samopalů. Troufnu si tvrdit, že se jednalo zatím o nejkompletnější vystavenou kolekci těchto zbraní všech ráží a variant. Návštěvník tu nalezl pochopitelně i legendární samopal vzor 58 původní československé konstrukce, konkurující svého času i sovětskému kalašnikovu, pozornost upoutá i další legenda, skládací samopal „škorpion“ (vzor 61), používaný jednotkami speciálního nasazení doma i v zahraničí, hojně též tzv. bojovníky za svobodu, chcete-li „teroristy“ v rozvojových zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Jen v letech 1962–1968 se v uherskobrodské zbrojovce vyrobilo na sto tisíc kusů této jedněmi obdivované, druhými zatracované zbraně. Zajímavé doprovodné exponáty tvořily i kolekce munice, často v originálních krabičkách a původem nejvíce z vlašimské továrny na střelivo (nynější firma Sellier a Bellot). Také tu bylo možno nalézt širokou škálu kožených artefaktů, pouzder (i podpažních), speciálních opasků, sumek a brašen na náboje. Svým způsobem technicky dokonalé československé výrobky, ať už pistole či samopaly, nepostrádají ani jistou designérskou, i když účelovou ladností. Pochopitelně, takto rozsáhlá expozice nemohla vycházet z omezených fondů krajského muzea (mezi vystavenými zbraněmi tvořily jen malý zlomek). Je zásluhou vedení ZČM a zejména kurátora výstavy Bohumila Diviše, muzejního „zbrojíře“, že se podařilo ke spolupráci na

výstavě a zapůjčení exponátů získat šest největších soukromých sběratelů ručních československých palných zbraní. Největším vkladem expozice byla ovšem sbírka firmy Beareka, pražské firmy zaměřené na exportní obchod se zbraněmi. Součástí takové výstavy bývají kromě vitrín vždy i panely s vysvětlujícími texty a fotografickou dokumentací. A tak se tu návštěvník dočetl **v kostce o vývoji a historii jednotlivých československých zbrojovek, o jejich výrobní profilaci a produkční specializaci** (Strakonice, Brno, Uherský Brod, Považská Bystrica, Hrádek nad Nisou). Jako málo známá tu byla představena třeba i továrna na pistole ve **Kdyni, vyrábějící od 30.** let až do protektorátu. Ozdobou a ilustrativním doplňkem takto koncipované výstavy o moderních střelných zbraních by měly být samozřejmě fotografie, nemyslím jen záběry na výrobní linky zbrojovek, ale spíše „akční“ záběry, nejlépe asi odkazující na historický kontext použití zbraní doma i ve světě. Na výstavě proto byly desítky zvětšených černobílých snímků ukazující např. československé četníky při zásahu za první republiky či bojích proti freikorpsu **v pohraničí i momentky z vojenských předválečných či poválečných přehlídek vojáků a policistů s palnými zbraněmi. Ještě zajímavější** byly snímky rozjásaných bojovníků mávajících československými pistolemi, puškami a samopaly, též Izraelců z konce 40. let 20. století, později Íránců i Kubánců, různých afrických a latinskoamerických gerilových bojůvek a také kurdských pešmergů (s dnes již historickými zbraněmi československými výroby). Společným nedostatkem těchto fotopříloh byl buď jen stručný či spíše nedostatečný slovní doprovod (datace většinou chyběly, určení místa **těž, historicko-politické souvislosti nebyly** zpravidla vysvětleny). Výstavu, upořádanou **Západočeským muzeem v termínu 6. října 2017 až 28.** ledna 2018 již s ohledem na nadcházející stoleté výročí republiky, však jako celek **návštěvníci ocenili, o čemž svědčila** vysoká návštěvnost.

Další významnou událostí uplynulé výstavní sezóny byla výstava **Tenkrát v Evropě s vysvětlujícím podtitulem Čeští umělci v totalitních režimech 1938–1953.** Tu uspořádala Západočeská galerie v historických Masných krámech, které hostí obvykle ty nejprestižnější galerijní prezentace. Jako autoři výstavy, probíhající od 22. září 2017 do 21. ledna 2018, jsou uvedeni Marie Klimešová, Hana Rousová a Zbyněk Baladrán, za kurátorku expozice je označena Marcela Štýbrová. Podle autorského záměru měla být cílem výstavy umělecká reflexe období dvou totalit, nacistické a komunistické. Tuto dobu nesvobody, perzekuce a masových migrací se autoři pokusili prezentovat očima vybraných výtvarných děl a zvýraznit navíc doprovodnou fotografickou dokumentací. Výsledek působí emocionálně a výtvarně působivě, ale otazníky zůstávají nad výběrem prezentovaných obrazů. Určitě lépe ve srovnání umělecké reflexe obou sledovaných období vyšla první část, zaměřená na konec třicátých let a protektorátní éru. Českou výtvarnou obcí společně sdílený odpor proti fašismu i tísnivé obavy z války přesvědčivě dokládá výběr kvalitních děl, reprezentovaný zvláště působivě plátny Josefa Čapka (Mrak), Jana Kotíka (Útěk) či deprimujícími obrazy Františka Hudečka (opuštěné Surreálné městečko a sugestivní Tápající). Období druhé totality z let 1948–1953 (proč ne až do zlomového roku 1956?) bylo ve výtvarné rovině divákovi představováno jednostranně. Byly zde pouze díla „opoziční“ vůči socialistickému realismu, která vznikala víceméně v soukromí uměleckých ateliérů a byla ve své době nevystavitelná. Ani výběr této ve své době neoficiální či spíše „podzemní“ výtvarné kultury nebyl příliš široký. Nejpůsobivější obrazy představují díla Kamila Lhotáka (Nádraží – vstříc osudu, 1948), Josefa Istlera (Smrtihlav, 1949) a zejména Stanislava Podhrázského (Imaginace strachu, 1949). Očekával bych proto i aspoň částečnou prezentaci tvorby malířů a grafiků, stojících tehdy v popředí a na výsluní stalinistické „čumpelíkovské“ kultury. Tehdejší grafickou tvorbu reprezentoval

jen plakát Jindřicha Januse k propagandistické výstavě z roku 1952 o „řádní amerických okupantů v západních Čechách“. Podobně se vědomě i oportunisticky přiklonili k tehdejšímu oficiálnímu budovatelskému umění i další umělci, často později svých „hříchů mládí“ litující. Do výstavy bylo zahrnuto téměř šedesát uměleckých děl od více než třiceti umělců, většinou malířů, ale též uměleckých fotografů (např. Vilém Reichmann, Josef Sudek či Jiří Toman). Vybraná díla byla na výstavu zapůjčena z mnoha galerií a muzeí v České republice, symbolicky od Ostravy, Brna až po Hlubokou a Cheb. Samostatnou kapitolou výstavy byly velkoplošné černobílé fotografie, oboustranně totožně vytištěné. Byla to vlastně taková další výstava na výstavě. Snímky zobrazovaly válečná utrpení, a především strádání lidí při masových deportacích i nucených odsunech: Čechů ze Sudet 1938, Židů 1941–1943, Romů i nakonec i sudetských Němců 1945–1946, ale také politické emigrace předválečné a poúnorové. U fotografií vesměs chyběly údaje o čase a místě, doprovodné „nástěnkové“ texty působily až příliš edukačně a didakticky a byly hodně obecné, jako např. konstatování, že „v letech 1938–1953 došlo k největším nedobrovolným přesunům Evropanů v dějinách“. Osudy konkrétních lidí se tu jaksi ztrácely v mase postižených. Z hlediska umělekohistorické koncepce výstavy vybočuje i agitační aktualizace s akcentem na neutěšenou situaci současného světa. Autoři varovně upozorňovali, že je dnes ve světě odhadem podle odhadů na útěku přes 65 milionů lidí a „stejně jako tehdy je nikdo nikde nechce“ a že „my s evropskou arogancí“ dostatečně nepomáháme „uprchlíkům z válkou destruovaných území“. Výstavu, která měla být dle autorů „obrazovou esejí o zachování osobní integrity v krajní existenciální situaci“, hodnotím proto s jistými rozpaky. Nepochybuji o její vzdělávací prospěšnosti, zvláště pro četné hromadné žákovské výpravy. Výchovné aspekty ale poněkud převládly nad umělekohistorickým obsahem. K výstavě byl vytištěn osmistránkový průvodce ve formě velkoplošných barevných novin v souběžném dvoujazyčném provedení (česky a anglicky), ale opět v něm převládají reprodukce vystavených fotografií nad prezentovanými obrazy a z textu nezískáme žádné závažné informace o daných umělcích, jejich dílech a osudech. Sympatický byl však doprovodný program výstavy, komentované prohlídky a cyklus přednášek historiků, a to i uměleckých i literárních, hlavně z Pedagogické fakulty Západočeské univerzity.

Za třetí záslužný výstavní počín považuji ojedinělou výstavu s výstižným názvem **Dvě století Rukopisů zelenohorského a královédvorského**. Uspořádalo ji Muzeum jižního Plzeňska v prostorách zámku Hradiště v Blovicech ve dnech 1. září 2017 – 27. ledna 2018 u příležitosti 200. výročí nálezů slavného, údajně staročeského rukopisu na blízké Zelené Hoře u Nepomuka. Ostatně, blízkého regionu se týká i obsah Rukopisu zelenohorského, pojednávající básnickou formou o sporu dvou západočeských vladyků, bratrů Chrudoše a Štáhlava (a jeho následného řešení před Libušíným soudem). Krátce po otevření výstavy byl zde v sakristii zámecké kaple sv. Ondřeje na dva dny (7. a 8. října) k vidění i originál pergamenového Rukopisu zelenohorského, zapůjčený sem coby národní kulturní památka zcela výjimečně z knihovny Národního muzea. Muzeum pojalo dočasnou expozici jako součást tzv. rukopisného roku, ke kterému také patřily doplňující přednášky, konference a literární večery. Kurátorem výstavy byl mladý historik Michal Červenka, absolvent katedry historie Pedagogické fakulty ZČU, který se svého úkolu zhostil navýsost úspěšně, samozřejmě i se svými dalšími spolupracovníky. Samotná koncepce byla zdařilá a jasná. Nejednalo se o nějaký další „boj o rukopisy“ a nepřipomínaly se tu příliš rukopisné spory minulé i novější. Proto se zde ani neřešila již mnohokrát omílaná a dosud definitivně ne zcela vyřešená otázka jejich pravosti (spor historiků a chemiků pokračuje totiž dodnes). Záměrem výstavy bylo prezentovat Rukopisy jako nezpo-

chybnitelnou součást české novodobé kultury, zdůraznit a vyzdvihnout jejich roli v závěrečné etapě českého národního obrození, poukázat na jejich inspirační úlohu i zásluhu při formování českého výtvarného umění, literatury i hudby, zejména ve druhé polovině 19. století v éře generace Národního divadla. Akcentován byl proto celkový výrazný otisk, které básnické skladby z Rukopisů zanechaly v českém kulturním dědictví, mj. v dílech Aloise Jiráska či Bedřicha Smetany. Autoři výstavy upozornili zcela přesvědčivě, jak nálezy Rukopisů (bez ohledu na otázku jejich pravosti) otevřely další kapitolu na cestě k českému jazykovému a národnímu sebeurčení. Z této koncepce vycházela i srozumitelná, přehledná a designérsky zvládnutá expozice, obsahující zajímavý výběr písemných dokumentů, korespondence, knih, hudebnin i starých fotografií a zejména artefaktů, ilustrací a plastik. I popisky byly věcné a informativní. Výstavní prostory, zahrnující čtyři menší sály, nebyly vystavenými předměty přehuštěné a umožnily návštěvníkovi dobrou orientaci. K jedinečným exponátům patřil kostým kněžny Libuše ze stejnojmenné opery Bedřicha Smetany, jež oblékaly její představitelky včetně Emy Destinové na počátku 20. století v Národním divadle. Záslužné bylo i edukační využití výstavy ke zpestření školní výuky. Svým společenským a kulturně-historickým dosahem blovická výstava výrazně překročila regionální rozměr okresního muzea.

Jan Kumpera

Nález náhrobníků rodu Vitzthumů ve františkánském kostele Čtrnácti sv. Pomocníků v Kadani

Františkánský klášter Čtrnácti sv. Pomocníků v Kadani představuje unikátní architektonický a umělecko-historický areál, který v nedávné době prošel náročnou rekonstrukcí. V klášterním kostele již několik let probíhají restaurátorské práce, přičemž město Kadaň usiluje ve spolupráci s Biskupstvím litoměřickým o zařazení celého komplexu, jenž je národní kulturní památkou, na tzv. národní indikativní seznam „kandidátů“ pro zápis do Světového dědictví UNESCO.

Už v 15. století byl tento klášter úzce spojen nejen s královským městem Kadani a aristokratickým rodem Lobkowiczů, ale též s Vitzthumy, rytířským rodem pocházejícím z Durynska. Právě ten stál kolem roku 1460 u založení poutní kaple Čtrnácti sv. Pomocníků, při níž v roce 1473 vznikl klášter františkánů-observantů. Stejně jako Lobkowiczové, tak i Vitzthumové si v klášterním kostele vybudovali svou rodovou nekropoli, a sice v jižní boční lodi u tzv. zázračného oltáře Čtrnácti sv. Pomocníků. Dosud byl viditelný pouze náhrobní kámen Bernharda II. Vitzthuma z Egerberku (†1544), ostatní náhrobníky byly od 17. století ukryty za barokními zpovědnicemi a pod kostelními lavicemi.

Dne 11. července 2017 byly v rámci pokračující rekonstrukce kostela demontovány zpovědnice, osazené před rokem 1682, díky čemuž došlo k objevení hned několika vitzthumovských náhrobníků. V podlaze jižní boční lodi tak byl odhalen náhrobní kámen s postavou ženy, zřejmě Magdaleny z Kolovrat (†1500), manželky zmíněného Bernharda II. Vitzthuma. Na stěně za zpovědnicemi se objevily další čtyři renesanční náhrobní kameny, které lze přibližně identifikovat podle dochovaných nápisů. První patří Magdaleně Vitzthumové (†1566), dceři kteréhosi Bussa Vitzthuma, z rodové genealogie zatím neznámého, která byla podle společně vyvedeného vitzthumovského a šlikovského erbu zasnoubena s příslušníkem hraběcího rodu Šliků. V pořadí druhý pak náleží Georgu